

Som doktorforelæsning gav den produktive, unge norske historiker Johan Schreiner et overblik over den hanseatiske handels nedgang (trykt i Nordisk Tidskrift 1934), og kort tid efter fulgte en fremstilling af forholdet mellem Norge og hanseaterne i middelalderen frem til Odenserecessen 1560. Allerede titlen *Hanseaterne og Norges nedgang* (1935) viser dog, at det mindre er hanseaterne, der interesserer, end det fundamentale problem i den norske middelalderhistorie siden P. A. Munch: aarsagerne til landets økonomiske og politiske forfald i senmiddelalderen. Dr. Schreiner ønsker ikke at domme Alexander Bugge og den ældre norske skole imellem, hvorvidt hanseaterne knækkede en oprindelig norsk handelsstand eller ikke; vigtigere forekommer det ham at finde aarsagerne til hanseaternes dominerende handelsvælde. Schreiners tesis bliver her, at nedgangen ikke skyldes fiskale hensyn (A. Ræstad), ej heller den sorte død (S. Hasund) og end mindre en klimaforværring (Edv. Bull), nej, Norge mister sin økonomiske og politiske selvstændighed, fordi det bliver afhængig af korntilførsler udefra. Kornimporten, og tæt i dens fodspor hanseaaget, begynder allerede i sidste halvdel af 13. aarh. og har selv som aarsag en erhvervsomlægning, en ekspansion i »skrei«-handelen, der gav nye og bedre livsbetingelser for de jordløse landarbejdere; landbruget kom til at mangle arbejdskraft, ødegaardsproblemet dukkede op, og »den gamle ligevægt mellem folketal og kornavl« forrykkedes. Det tidlige tidspunkt understreges; traktaten af 1294 var i virkeligheden kulminationen af den norske afhængighed, spirene til »Kontoret« i Bergen fandtes allerede som en stat i staten o. 1300, saa forfaldet efter unionen med Sverige efter 1319 bliver virkning og ikke aarsag. Den tysk-fjendtlige politik fra Haakon V, der navnlig forsøgte at spille England og Danmark ud som konkurrenter, mislykkedes, fordi de tyske byer var de eneste, der kunde sikre regelmæssige tilførsler. I senmiddelalderen understreger fremmedherredømmet og »mandedøden«, hvis store folkereduktion ingenlunde bedrer forholdet mellem folketal og kornproduktion, forfaldet yderligere; interessant er her en paavisning af, hvorledes hanseaterne nu drog fordel af den gamle fremmedfjendtlige handelspolitik, der oprindelig var rettet mod dem selv; nu spillede de den med større virkning ud imod de stadigt opdukkende vesteuropæiske konkurrenter, først især England og siden mest Nederlandene, der i Norge først sejrede i 17. Aarh., senere end noget andet steds.

Med klogt blik for realiteter har dr. Schreiner fundet de bestemmende aarsager i to saa grundlæggende økonomiske faktorer som arbejdskraften og vareforsyningen. Hans vurdering er

dog sikkert for ensidig; det er tvivlsomt, om den fremtidige forskning vil give ham helt ret. Kornimporten var nok spørgsmaalet om eksistens for by- og kystbefolkningen, men indskrænket hertil en ligesaa begrænset faktor, der ikke nævneværdigt kunde berøre samfundets gamle kerne og stadige hoveddel, den bofaste bondestand. En ny rigdomskilde kan vanskeligt tænkes at føre til landets ruin; det kunde blive et vanskeligt tilpasningsproblem mellem gammel indlandsbefolkning og ny kystbefolkning, men ikke et spørgsmaal om afmagt. Et folk er en meget sammensat mekanisme, afhængig af mange faktorer; et saa gennemgribende omslag som det, der fandt sted i det norske samfund i middelalderen, skyldes sikkert ikke en enkelt udslag-givende faktor, men snarere en ulykkelig samvirken af flere. Det er Schreiners fortjeneste, at han har stillet udviklingsfaserne klarere og rigtigere op og samtidig redegjort for en ny og vigtig faktor.

Samtidig med at bogen indeholder en saa kraftig tesis, giver den desuden en samlet og alsidig fremstilling af hele det norsk-hanseatiske mellemværende. Originalkilderne, især diplomerne saavel i de norske som de hanseatiske saa fyldige samlinger, er overalt lagt til grund, men forf. tager ogsaa standpunkt til og gør brug af hele den rige hanselitteratur, hvor han dog desværre ikke har faaet W. Vogels og Friccius's vigtige afhandlinger fra de senere aargange af Hans. Gbl. med. Forf. redegør udførligt for de formelle forhold ved privilegier og politiske forhandlinger, men mangler ingenlunde blik for, at de kun er papir, og at virkeligheden ofte kan give det stik modsatte billede. Fremstillingen er klar og kort — undertiden næsten for kort: en lille bog, men med et rigt og vægtigt indhold. *Aksel E. Christensen.*

Som bekendt udgav den danske Generalstab 1899—1934 »Bidrag til den store nordiske Krigs Historie«, ialt 10 Bd., om Danmark-Norges militære og politiske Deltagelse i denne Krig. At man i Norge har ønsket og nu paabegyndt en Fremstilling af særlig Norges Deltagelse er ret nærliggende — saameget mere som der i norske Arkiver m. m. forefindes et betydeligt Materiale af organisations- og administrationsmæssig Art, som ikke har kunnet komme til fuld Udnyttelse indenfor de Grænser, som var afstukket for den danske Generalstabs Publikation, hvis dette skulde holdes indenfor et rimeligt Omfang. Det nu foreliggende Bind af denne Fremstilling: Norske Generalstab: *Elleveaars-krigens militære Historie; Afslutningen af den store nordiske Krig. Udgivet af Forsvarsdepartementet. I. Almindelige Forhold ved Krigs-*